

Личността и дѣлото на Пенчо Славейковъ

отъ проф. д-ръ Ас. Златаровъ

И докато бѣше живъ, и дълго време следъ смъртта си голѣмиятъ поетъ на „Епически пѣсни“ и „На острова на блаженитѣ“ будѣше най-противоположни чувства и предизвикваше най-различни преценки както съ личността си, така и съ дѣлото си. Днесъ, двадесетъ и три години следъ смъртта на Пенчо Славейковъ, все още има да се каже много нѣщо за поета, безъ да се повтори вече казаното и безъ да се изчерпи всичко онова, което може да се каже за тази голѣма личностъ въ нашия културенъ животъ.

Проф. д-ръ Ас. Златаровъ имаше лични отношения съ Пенчо Славейковъ. Независимо отъ това обстоятелство, отношението на професора къмъ дѣлото на поета и изобщо неговото откровено и смѣло становище по всички голѣми въпроси на нашата общественостъ ни накараха да потърсимъ този приятенъ и увличающъ събеседникъ и да го помолимъ да ни отговори на нѣкои наши въпроси.

По-долу предаваме разговора, който имаме съ проф. Златаровъ за личността и дѣлото на поета.

— Да ни кажете нѣщо за Пенчо Славейковъ човѣка?

— Личността на Пенчо Славейковъ имаше, наистина, нѣщо изключително за нашата действителностъ. Той завладѣваше тия, които се опознаха съ него, защото носѣше едно

съзнание и воля за изявяване, които веднага издаваха избранника. За мисията на поета той имаше строго и високо схващане и върно му служи. Неподкупенъ, прякъ, силенъ въ доводи и върни установявания, той правѣше, на пръвъ погледъ, впечатление на суровъ и пренебрежителенъ къмъ хората човѣкъ. А

нищо по-невѣрно отъ това: Пенчо Славейковъ бѣ нѣженъ и сърдеченъ, но не обичаше да дава шаблоненъ изразъ на своитѣ чувства, защото ненавиждаше мекушавостта: той бѣ до свършенство съчеталъ силата съ нѣжността и това го правѣше така не-свойственъ за обикновенитѣ наши разбираня и представи за отношения между приятели и непознати. Суровитѣ и понѣкога драстични думи, които той е отправялъ, сж у него изразъ на една болка, на едно желание да види хората около себе си по-достойни за името си. Защото той бѣ културенъ бранникъ

и ненавиждаше простачината и стандартното безразличие. И затова той бѣ безпощаденъ и къмъ себе си: компромисътъ го ужасяваше, а евтиниятъ успѣхъ му се струваше не достоенъ за скжпене и търсене.

— А какъ цените дѣлото му?

— Може би Пенчо Славейковъ не постигна въ пълнота това, което му се ревнише да стори и за което той даде жадуваната картина въ характеристикитѣ на поетитѣ отъ „На острова на блаженитѣ“, но и стореното отъ него е

епоча въ историята на нашето художествено слово,

защото показа върхове, за които малцина преди Пенчо Славейковъ бѣха подозирали. И въ епоса и въ лириката той ни остави неувѣхващи въ силата и художествената имъ стойностъ образци, които завсѣкога ще бждатъ гордостъ на българската книга. Пенчо Славейковъ е първиятъ у насъ художникъ

поетъ, който постави канонъ и строга преценка за дѣлото на поета

и съ право отъ него почва една нова струя въ нашата везана речъ: тя почна да се европеизира, безъ да изгуби националния си характеръ.

— А сравненъ съ Вазова?

— Вазовъ е по-одаренъ отъ Славейковъ поетъ — това е безспорно. Вазовъ е по-издълбоко свързанъ, чрезъ огромността и разпространеността на творбата си, съ народа ни — и това е безспорно. Но Пенчо Славейковъ има, редомъ до Вазова, въ Пантеона на българския духъ, своето сжщо тана

неоспорвано мѣсто.

И ако тѣхнитѣ съвременници, поради кржжкови пристрастия, ги дѣлѣха и противопоставяха, то тия отъ следващитѣ години — това вече поличава — не правятъ отъ имената имъ знаме за вражди, а еднаво умѣятъ да ги скжпятъ, да имъ се радватъ и да се гордѣятъ съ тѣхъ. И не виждате ли, че въ Пантеона въ Парижъ сж поставени

въ една ниша саркофазитѣ на Викторъ Юго и на Емилъ Зола!

У насъ това е много по-редко и лесно. Нека младитѣ поколения четатъ и се вживяватъ въ това, което голѣмитѣ представители на българския народъ дадоха като образецъ за

силата, блѣсъка, хубостта и творческитѣ възможности на езика ни.

Само така ще се отблагодаримъ за она великъ даръ, който тѣ ни оставиха. Дрязгитѣ, които съпжтствуватъ приживе всѣко голѣмо име, умиратъ и се забравятъ, за да остане само незбленото, трайното, което творческиятъ духъ оставя за вѣченъ споменъ, за назидание, за гордостъ и за съкровенъ празникъ.

Проф. д-ръ Ас. Златаровъ

Какъ се запознахъ съ Пенчо Славейковъ

Има една порода хора, които приематъ съ благодарностъ да ми наватъ за автори, ала безъ да пишатъ. Но има редактори, които дохождатъ дохакъ и на такива. Азъ, въ всѣки случай, се извинявамъ.

Особно непривлѣкателно е пъкъ да се пишатъ „спомени“. Този литературенъ видъ винаги носи единъ предварителенъ лѣхъ, който е въ прѣка връзка съ възрастта на автора. Освенъ това, този литературенъ видъ обикновено се пише по една класическа рецепта: взема се едно зрънце историческа правда, залива се съ пълненъ котелъ врѣло самохвалство и се бърка, докато

стане на пѣна, която се предлага на читателя за консумация. Дѣвче се лесно, но нѣкои по-чувствителни стомаси не я смилатъ. Най-утивно моля: и въ двѣтѣ тия отношения подозренията на читателя да бждатъ далечъ отъ мене!

Оная епоха, за която ми искате да кажа нѣщичко, е оставила у мене най-яркъ споменъ съ пословичната скромностъ на хората отъ моето пилило. И сега виждамъ какъ Пенчо Славейковъ, наведенъ, тропа патерицата си по тротоара покрай градската градина, на пжтъ за кафене „България“. Виждамъ дѣдо Вазовъ като пристѣпва, строненъ и изправенъ като младъ ергентъ, покрай Народния театъръ и отъ време на време поклаща глава, сякашъ за потвърждение на собственитѣ си мисли. Виждамъ Стоянъ Михайловски по тротоара на тогавашната Витошка улица, малко приведенъ, съ ржче на гърба и съ характерния си строгъ погледъ изподъ вежди, който, обаче, не изпускаше нищо. И други отъ тѣхъ виждамъ. Но виждамъ и насъ, млади хора тогава, като се посбутваме смутени насреща имъ и отбѣгваме да привлѣчемъ погледа имъ. Тѣ бѣха за насъ непостижимъ идеалъ, титани отъ другъ свѣтъ. Предъ тѣхъ ние се чувствувахме подплашени звѣрчета, безпомощни и нищожни. Какъ се промѣни днесъ свѣтътъ! Ако дѣдо Вазовъ бѣше сега живъ, кой отъ днешнитѣ малчугани — които, споредъ Беранже, на прѣсти броятъ слоговетѣ на стиховетѣ си — не би го спрѣлъ срѣдъ улицата да му се представи като колега и, потупвайки го по рамото насърчително, не би му казалъ:

— Много ми се харесва последното Ви стихотворение! Вие изобщо пишете доста хубаво!

Ние не смѣхме, дето се казва, да гъкнемъ предъ тѣхъ дори въ мисълта си. Чувствувахме се сякашъ виновни лично предъ тѣхъ, че сме се осмѣлили да навлѣземъ дръзко, отъ никого не званъ, въ чертозитѣ на святото изкуство...

Но когато ршихме двама съ Димчо Дебеляновъ да съставимъ нашата „Антология на българската поезия“, трѣбваше, щемъ-нешемъ, да влѣземъ въ лична връзка съ голѣмитѣ поети. Трѣбваше да измолимъ съгласието имъ и одобрението на кжсоветѣ, които бѣхме опредѣлили да вземемъ отъ всѣкого.

Тогава именно се запознахъ съ Пенчо Славейковъ.

Бѣше ми опредѣлилъ съ писъмце среща въ Нар. библиотека, где то той бѣше директоръ. Пакъ не се решихъ да отида самъ, а поканихъ Ал. Божиновъ да ме придружи и представи. Какъ съмъ пристѣпвалъ по килима въ кабинета му — не помня. Трѣба да съмъ билъ,

може би, малко смѣшенъ, защото помня, че Пенчо, въ първитѣ минути на срещата ни, като че погледна съ подозрение на мене и на целта, съ която бѣхъ отишелъ да го безпокоя. Седналь срещу мене на стола си предъ директорската маса, той дори заговори нѣщо върху това, че да се състави антология на българската поезия не е шега работа, че трѣбва много да се внимава. А когато чу отъ мене, че нашата книга ще се нарича „Антология на българската поезия отъ Вазова насамъ“, въ първия мигъ дори изказа решително очудването си, защо „отъ Вазова насамъ“. Не помня съ какви обяснения успѣхъ да успокоя тревогата му и да го убедя, че това не се дължи на невежество, нито на нѣкаква омислъ. Знамъ, че и Божиновъ ми помогна.

Следъ това вече моето смущение се позаглади и самъ Пенчо се поотпусна. Помогна най-вече неговата книга „На острова на блаженитѣ“, която той по това време печаташе и коректури отъ която, на страници, лежахъ предъ него на масата. Той взе една отъ тия страници и ни прочете нѣколко, добре познати отсетне вече, редушки, въ които се говори за антологитѣ изобщо. Много поучителни и хубави мисли. Сетне се увлѣче и ни прочете нѣколко стихотворения отъ коректуритѣ — помня, че едно отъ тѣхъ бѣше „Сто и двайсетъ души“. И сега още чувамъ неговото характерно изговаряне: „Кжде имъ е гробътъ, днесъ никой не знай — днесъ никой не знай“. Изказахме съ Божиновъ възхищението си отъ трагичния патосъ на това стихотворение, но Пенчо може би прочете въ очитѣ ни, че се трогнахме отъ сърдце — и взаимното стѣснение окончателно изчезна. Но стана и нѣщо друго. Както седѣхъ срещу него, до самата маса, азъ съзрѣхъ въ една отъ коректурнитѣ страници, въ най-близкитѣ откъмъ мене редове, макаръ и наопаки, съзрѣхъ една печатна грѣшка, която той бѣше пропусналъ да поправи. Посочихъ му я — и този дребенъ фактъ му направи впечатление. „Вие много отдалеко виждате грѣшкитѣ!“ — очуду се той и му стана приятно. Сякашъ едва тогава се увѣри, че не съмъ съвсемъ чуждъ въ тия области човѣкъ. Той не знаеше, че когато се отнася до коректурата, азъ бѣхъ въ нейното царство вече нѣщо като коронована особа. (Надѣвамъ се, че нѣма да смѣтнете това отъ котела самохвалство, по рецептата).

Сетне, до края на срещата ни, която впрочемъ не бѣше твърде дълга, разговоритѣ вървѣха като между отдавна познати. Пенчо вече се отнесе явно благосклонно и насърчително къмъ идеята за нашата антология, обеща да прегледа да списъка на неговитѣ стихотворения, който му оставихъ, обеща да ми донесе въ Библиотеката свой портретъ, както и портретъ на г-жа Мара Бѣлчева, за която сжщо му говорихъ — и изпълни точно всичкитѣ си обещания.

Още единъ любопитенъ фактъ. Когато нашата антология вече бѣше подъ печатъ, азъ го помолихъ писмено, да ми даде сведения за нѣкои дати: кога е роденъ, кога е започналъ да печати, кога какви книги е издалъ. Отговори ми съ едно интересно отворено писмо. Следъ като съобщаваше датитѣ, които ни трѣбваша, бѣше добавилъ едно изречение въ смисълъ: — И преди това съмъ печатилъ нѣкои глупости, но на време съмъ се отказалъ отъ тѣхъ. — Струва ми се, че не бѣше употребилъ друга нѣкоя сходна дума, а именно „глупости“. Отъ цѣлото ми познанство съ Пенчо, това негово писмо ми е направило най-силно впечатление. Не помня само, за кои свои ранни работи бѣше се изразилъ така чисто-сърдечно и драстично. За жалостъ, това негово писъмце, заедно съ множество писма отъ други наши поети все около антологията, остана тогава у Димчо, който бѣ се наелъ да пази цѣлото имъ върло, че, но следъ това се изгубиха нѣкжде всички.

Д. Подвѣрзачовъ

За униженитѣ въ Народната опера

(Продължение отъ 1 стр.)

изпитъ. Повечето отъ членоветѣ сж съ срѣдно и висше образование. Отъ 50 души постоянненъ съставъ 15 сж следвали на западъ. Отъ неговата срѣда изхождатъ Лечевъ квартетъ, Вжжаровъ квартетъ и Софийския духовъ квинтетъ. Освенъ опернитѣ представления той аккомпанира и отдѣлнитѣ балетни спектакли и изнася ежегодно по нѣколко симфонични концерти, безъ да липсва отъ програмата на всѣко тържество или юбилей въ сградата на Народния театъръ.

Оркестрътъ нѣма правилникъ. Пробитѣ, ако започнатъ въ 9 и пол. часа пр. обѣдъ, могатъ да свършатъ въ 3, 4 или въ 6 часа сл. обѣдъ. Работи се и въ празнични дни. Поставени е при извънредно лоши хигиенични условия. Заели мѣсто предъ сцената и съ нѣколко метра по-ниско отъ нейното ниво, оркестрантитѣ поглъщатъ цѣлия прахъ, който се образува презъ време на игра отъ сцената. А въ паузитѣ поглъщатъ влажния въздухъ на зимника, кждето трѣбва да почиватъ. До сега сж починали 11 души само отъ туберкулоза.

Заплатитѣ въ оркестра, сжщо отъ миналата година, сж намалени съ 30—40%. Пенсионнитѣ одржжи се правятъ процентно отъ brutнитѣ заплати, обаче за пенсия имъ се пресмѣта по една особна низка таблица. Тѣ нѣматъ привилегията да бждатъ по-рано пенсионирани, както артиститѣ и техническитѣ работници.

Сегашната управа на Народния театъръ има най-голѣмо желание да премахне посоченитѣ неправди. Дано тя не бжде спъвана при бжде-

Българщината задъ граница

Културно-просвѣтни

прояви въ Добричъ

Подъ вещото рководство на литераторката отъ града ни, г-ца Бл. Александрова, титулярна учителка по български езикъ и литература въ българската гимназия, ученикитѣ при сжщата изнасятъ отъ време на време отлични подготвени реферати на теми отъ чуждата и българска (стара и нова) литература, народната поезия и пр.

Вдѣхновено изнесенитѣ напоследъкъ рефератъ за народнитѣ будители, отъ Паисия до Хр. Бойловъ, произведе дълбоко впечатление на слушателитѣ.

Обикновено следъ рефератитѣ се изпълняватъ отъ ученикитѣ пѣсни и декламации, повечето рцитации отъ наши поети.

Повече отъ похвална и за подражание е дейността, която г-ца Александрова развива въ гимназията като преподавателка по единъ предметъ, който държи първо мѣсто по образователната си и възпитателна роля.

Г-ца Б. Александрова е и най-

щитѣ си мѣроприятия въ тази посока.

Време е да се отдаде поне малко внимание на тия онеправдани ратници въ областта на музикалното изкуство. Трѣбва ли да бждатъ още подценявани тѣхнитѣ постижения и сравнявани съ труда на най-обикновенитѣ работници? Не заслужаватъ ли поне една обикновена защита тия, които въ толкова кжсо време успѣха да издигнатъ на прилична висота у насъ най-скжпо заплаченото на западъ изкуство?

Д-ръ В. Спасовъ

дейната и желана лекторка въ Българския народенъ университетъ въ града ни, отъ чиято катедра добруджанци имаха голѣмата радостъ да чуятъ пламенното и богато слово на г. проф. Ас. Златаровъ, мждритѣ мисли на г. проф. Д. Михалчевъ, г-нъ Ем. Букуца, енергичната речъ на г-жа Д. Иванова, г. д-ръ Х. Нейчевъ и др.

Между другото, г-ца Александрова е чела досега реферати за Яворовъ, Каравеловъ, Багряна, рефератъ на тема: „Поетитѣ като народенъ трибунъ“ и пр. Ценни и отъ голѣмо значение сж за насъ, българитѣ отъ този отдалеченъ край и статийтѣ, които тя печата въ органа на българското малцинство отъ Ромъния, в. „Добруджански гласъ“ (преименуванъ нееднократно), статии предимно за български културни и народни дейци.

Съзнанието за добре вършенъ дългъ къмъ родъ и племе отличава и издига г-ца Александрова отъ общата апатия, която е обхващала добруджанци. Дано примѣрътъ не остане самъ!

Х. Х.

СЪОБЩЕТЕ ЛѢТНИЯ СИ АДРЕСЪ въ администрацията на „Литературенъ ЧАСЪ“ — Книгоиздателство „Азбука“ А. Д., Бачо Киро 2, София.

СЪОБЩЕТЕ ОЩЕ ОТЪ СЕГА, ако Ви е възможно, адреса, който ще имате презъ септември, за да получите на време първитѣ броеве отъ идната годишнина на „Литературенъ ЧАСЪ“.